

ІСТОРИК, КРАЄЗНАВЕЦЬ, ПЕДАГОГ: ДО 70-РІЧЧЯ ОЛЕГА ПОЛЯНСЬКОГО

Вихованцю Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, історик Олегові Полянському – 70! Кандидат історичних наук (1985), доцент (1992), професор (2011), лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької та громадсько-політичної премії ім. Богдана та Левка Лепких (1995), нагороджений почесною грамотою (2011) і подякою (2015) Міністерства освіти і науки України. Автор понад 400 публікацій, зокрема 18 монографій, навчально-методичних посібників, науково-популярних нарисів, кількох збірників документів та матеріалів. Народився майбутній вчений 25 червня 1950 р. у с. Волосянка на Львівщині в родині вчителів.

Наукові зацікавлення та історичне кредо Олега Полянського вдало ілюструє цитата з його праці: «Мабуть, жодна галузь наукових знань, жодна гуманітарна дисципліна з часу свого виникнення і до сьогодні не зазнавала таких фальсифікацій, як історія України. Маючи півтораста річчю історію й багатовікові державницькі традиції, український народ сповна відчув на собі brutальний асиміляторський тиск з боку тих держав, до складу яких входили українські землі. Українців намагалися та намагаються позбавити історичної пам'яті, національних традицій, рідної мови, пісні, зруйнувати нашу національну свідомість, менталітет, відібрати українську церкву, а натомість різними способами агресивно нав'язують чужі цінності. Від прямих фальсифікацій і заборон антиукраїнські сили перейшли до більш витончених методів впливу на суспільство. Нині шовіністично-імперський тиск українофобів поєднується з фарисейською псевдонауковою риторикою про неминучість процесів глобалізації, космополітизму, про переваги лібералізму, про поліетнічність і мультикультурність України і т. ін»¹. Він постійно наголошує на важливості історичної пам'яті, історичних традицій, історичної свідомості, історичних знань, які формують національну свідомість. На національну історію, вважає Олег Полянський, потрібно дивитися очима українця, тому фарисейські маніпуляції про неперспективність національної парадигми, етноцентризму – це чергова спроба ідеологічно роззброїти українців і замість так званого пролетарського інтернаціоналізму «гомосовітікуса» нав'язати їм ідеї ліберального космополітизму.

Становлення Олега Полянського як науковця розпочалося на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка, де він навчався у 1968–1973 рр. Під керівництвом доц. Володимира Бориса досліджував тему «Польсько-українські взаємини в час революції 1848 року», що закінчилося підготовкою й успішним захистом

¹ Полянський О. Історія України: проблеми методології та методики. Тернопіль, 2012. С. 3.

дипломної роботи. Із вдячністю згадує уродинник наукові уроки професорів Ярослава Кіся, Миколи Кравця, Юрія Сливки, Олександра Карпенка, Володимира Барана й інших наставників. Формування світогляду, наукових зацікавлень, моральних і національних принципів відбувалося у студентському середовищі, серед якого найближчими приятелями стали Всеволод Іськів, Степан Павлюк, Василь Бурдуланюк, Микола Самокишин, Іван Федо, Яромир Лишега, Роман Керик, Леонід Філонов та ін.

Після закінчення університету було трирічне вчителювання у Сокальській СШ № 1 (1973–1976), а далі – десятирічна праця в Інституті суспільних наук АН УРСР (тепер – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), де почалося наукове сходження молодого вченого, сформувалися його наукові принципи, методологічні засади історичних досліджень та їхня тематика. Важливу роль у становленні молодого науковця відіграв його науковий керівник, завідувач відділу історії України, заступник директора інституту канд. іст. наук Феодосій Стеблій. Під його керівництвом Олег Полянський підготував і захистив у 1985 р. у Львівському університеті кандидатську дисертацію «Селянське повстання 1846 року в Галичині». Офіційними опонентами на захисті виступали д-р іст. наук, проф. Василь Інкін (Львівський державний університет ім. І. Франка) та канд. іст. наук, доц. Григорій Кожолянко (Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича). Вони відзначили, що дисертація написана на унікальних, переважно німецькомовних (готичних), архівних джерелах і засвідчує, що в історичну науку прийшов серйозний і здібний молодий дослідник, який зайняв свою нішу в національній історіографії. Ще одним напрямом пошуків ученого в цей період стало дослідження спадщини «Руської трійці», яке закінчилося участю в колективній праці «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху й культури України» (Київ, 1987 р.) та збірнику документів і матеріалів «Русалка Дністровна» (Київ, 1988 р.). Окремі публікації вченого цього періоду присвячені шевченкознавчим та краєзнавчим студіям.

Як згадує Олег Полянський, тодішній Інститут суспільних наук був острівцем українознавчої науки в морі вульгарної марксистсько-ленінської догматики. Тут намагалися зберегти традиції Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), традиції класичної академічної науки, панувала позитивна українська аура: «Це було великим щастям потрапити у такий колектив, і моя десятирічна наукова робота у ньому остаточно сформувала мене як науковця – українознавця»². Ювіляр із теплотою згадує співробітників відділу історії України, з якими пощастило працювати: Степана Трусевича, Ярослава Ісаєвича, Олега Купчинського, Миколу Драка, Ярему Полотнюка, Ярослава Ляльку, Михайла Швагуляка, аспіранта Ярослава Грицака й ін.

1987 р. Олег Полянський переїхав на викладацьку роботу до Тернополя. Розпочався 18-річний період праці в місцевому педінституті, згодом – університеті, а тепер – Національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка. На історичному факультеті він пройшов шлях від доцента до професора кафедри історії України, де викладав курс «Історія України. Кінець XVIII – перша чверть XX ст.», читав спецкурси «Джерелознавство та історіографія історії України» й «Український національно-визвольний рух у XX ст.». Олег Полянський розробив і опублікував низку навчально-методичних посібників, які успішно використовував у педагогічній роботі

² Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Львів, 2016. Вип. 5. С. 216.

зі студентами: «З історії Тернопільщини» (1990), «Історія України: навчальна програма» (1994), «Західна Україна у двох революціях: 1848–1918» (1998), «Робочий зошит з історії України» (2000), «Курс лекцій з історії України» (2004) та ін.

Паралельно історик досліджував концептуальні проблеми українського національно-визвольного руху, що увінчалось виданням науково-популярних нарисів: «Український рух опору в 1921–1939 рр.» (Тернопіль, 2004 р.) та «Армія нескорених» (Тернопіль, 2002 р.). Водночас історик у різних періодичних виданнях опубліковував десятки наукових статей із цієї тематики³. Багаторічні дослідження вченого в царині біографістики закінчилися виданням книжки «Історичні силуети» (Тернопіль, 1998 р.).

Важливим напрямом педагогічної діяльності Олега Полянського було наукове керівництво аспірантами, які готували кандидатські дисертації. Зокрема, під його вмилім наставництвом захистили дисертації: Галина Стародубець «ОУН в українському національно-визвольному русі на Волині в роки Другої світової війни», Юрій Юрик «Організація українських націоналістів у боротьбі за розв'язання українського питання в 1929–1935 рр.», Ірина Василик «Громадсько-політична діяльність Костя Левицького», Оксана Гриб «Громадсько-просвітницька діяльність та історична спадщина Олександра Барвінського», Ірина Швед «Громадсько-політична діяльність Степана Витвицького». Плідною виявилася співпраця з Русланою Трубою, з якою Олег Полянський опублікував низку спільних статей про громадсько-педагогічну та наукову діяльність Омеляна Терлецького. Не можна оминати увагою десятки дипломних і магістерських робіт, що їх захистили студенти-історики Тернопільського національного педагогічного університету (ТНПУ) ім. В. Гнатюка під керівництвом професора.

На кафедрі історії України ТНПУ ім. В. Гнатюка ювіляр працював разом зі своїм однокурсником доц. Василем Шепетюком, а також випускниками історичного факультету Львівського університету подружжям Валентиною та Юрієм Свідерськими, економістами Степаном Трубичем, Богданом Бойком, філософом Олександром Огіром, географом Ігорем Дітчуком, філологами Орестом Качмарем, Володимиром Колінцем та іншими однодумцями.

2004 р. досвідчений історик і педагог повернувся до Львова. Розпочинається третій львівський період його біографії (перший – студентський, 1968–1973 рр., другий – академічний, 1976–1986 рр.). Спершу він працював доцентом кафедри історії України Українського католицького університету, де викладав курс «Вступ до методології історії» й водночас читав історію України у Львівській духовній семінарії. Там набув нового досвіду, глибше пізнав сутність релігії, заприятелював з новими викладачами, одержав можливість навчатися в Унівській богословській школі. Отець-реktor Борис Гудзяк, проректор Мирослав Маринович, д-ри іст. наук Вадим Ададуrow, Ярослав Грицак, настоятель Унівської лаври ігумен Венедикт Алексійчук, еромонах Макарій Дутка – середовище, у якому провів два роки наш уродинник.

Від 2006 р. Олег Полянський – завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Львівського державного університету фізичної культури (ЛДУФК) ім. І. Боберського, професор. Власне тут сповна виявилися його організаційні здібності: навчальний

³ Детальніше див.: Бібліографічний покажчик праць Олега Полянського. *Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів*: зб. наук. статей. Львів, 2016. Вип. 4. С. 4–29.

процес кафедри забезпечено сучасними програмами, авторськими навчально-методичними посібниками, створено навчально-методичний кабінет, апробуються модерні методики навчання студентів. Перу Олега Полянського цього періоду належать книги: «Історія України: навчально-методичний посібник» (Тернопіль, 2008 р.), «Історія України: навчально-методичний посібник для семінарських занять» (Тернопіль, 2011 р.; у співавт. із Русланою Трубою). Основний напрям його нинішніх наукових пошуків – проблеми методології історичних досліджень, просопографія. У цьому контексті треба звернути увагу на монографію «Історія України: проблеми методології та методики» (Тернопіль, 2012 р.), у якій викладено авторську концепцію сутності історичних досліджень і методики викладання історії України у вищій школі. Автор наголошує, що в суспільствах та державах усіх часів і народів історична пам'ять, історичні знання, історична свідомість та загалом історія відігравали важливу роль як своєрідне «легітимне посвідчення» спільноти, її уявлень про навколишній світ і власне місце в ньому. Відмова від власного погляду на свою історію тягне за собою не лише північно-східну євразійську загрозу, а й не менш небезпечну – західну космополітично ліберальну, глобалістську.

Важливим просопографічним узагальненням Олега Полянського стала монографія «Валентин Мороз» (Львів, 2018 р.), що вийшла в серії «Історики України» Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. У ній вперше в історіографії проаналізовано формування світогляду, становлення громадянської позиції і громадсько-політичну діяльність відомого шістдесятника, дисидента, історика й публіциста Валентина Мороза. Автор зазначає: «В середині 90-х у Тернополі, на лекціях в обласному Інституті удосконалення вчителів пощастило познайомитися з легендарним істориком-дисидентом. А далі доля звела мене з Валентином Морозом у стінах Львівського державного університету фізичної культури. Працюємо на одній кафедрі, де поруч стоять наші робочі столи. Тепер маю змогу не лише досліджувати його наукові та публіцистичні праці, а й на щодень спілкуватися». На превеликий жаль, це спілкування обірвалося у квітні 2019 р. зі смертю В. Мороза.

Під час Революції Гідності на київських барикадах загинув випускник ЛДУФК ім. І. Боберського Анатолій Жаловага. Йому присвячений нарис Олега Полянського «Небесна Сотня. Герой України Анатолій Жаловага» (2019 р., у співавт. із Русланою Трубою). Потрібно зазначити, що вагомих наукових результатів ювілярові вдалося досягти завдяки наполегливій і систематичній щоденній праці, підтримці родини й колег, сприянню ректорату ЛДУФК, зокрема ректорів Михайла Герцика і Євгена Приступи, проректора Федора Музики. Не менш важливим було стажування в Українському вільному університеті (Мюнхен, 1991 р.) та Оксфордському університеті (1995).

Не можна оминати увагою громадсько-політичну діяльність уродинника. Він був учасником Установчої конференції Товариства української мови ім. Т. Шевченка, Установчого з'їзду Народного руху України, членом Крайової ради і Політпроводу, заступником голови Тернопільської організації Народного руху України, завідувачем відділу історії Інституту національного відродження України, членом редколегій часописів «Тернопіль», «Мандрівець», газет «Тернове поле», «Ровесник». Понад 10 років на Тернопільському обласному радіо вів авторську програму «Отчий світильник» і телепередачу «Історії вимір». Він – автор сценарію та ведучий телефільмів «Тарас Шевченко й Тернопільщина», «Тернопільщина в період ЗУНР», «Армія нескорених». У найближчих планах – підготовка підсумкового тому своїх історичних досліджень

«Студії з історії України». Сподіваємося на подальшу співпрацю вченого з Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Микола ЛИТВИН

доктор історичних наук, професор
завідувач відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин»
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

REFERENCES

Bibliografichni pokazhchyk prats Oleha Polianskoho. (2016). *Humanitarni dystsypliny u navchalno-vykhovnomu protsesi vyshchyykh navchalnykh zakladiv: zb. nauk. statei*, 4, 4–29 [in Ukrainian].

Humanitarni dystsypliny u navchalno-vykhovnomu protsesi vyshchyykh navchalnykh zakladiv. (2016), 5, 216 [in Ukrainian].

Polianskyi, O. (2012). *Istoriia Ukrainy: problemy metodolohii ta metodyky*. Ternopil [in Ukrainian].